

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MA'NAVİY-AXLOQIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYACHILARNING ROLI

Mirzayeva Zulxumor G'aybullayevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachilarning o'rni va mas'uliyati tahlil qilinadi. Maqolada tarbiyachilarning pedagogik mahorati, shaxsiy namunasi, bolalar bilan muloqot madaniyati hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot natijalari tarbiyachilarning bolalarda mehr-oqibat, halollik, hurmat, vatanparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirishdagi faol rolini ochib beradi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, ma'naviy-axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti, pedagogik mahorat, axloqiy qadriyatlar, bolalar tarbiyasi, zamonaviy texnologiyalar.

Mamlakatimizda ta'lim tizimining barcha bosqichlarida yosh avlodni har tomonlama barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim jarayoni bolaning shaxs sifatida shakllanishida dastlabki va eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu sababli aynan ushbu davrda ma'naviy-axloqiy tarbiyani to'g'ri yo'lga qo'yish, bolalarda insoniy fazilatlarni shakllantirish tarbiyachilarning asosiy vazifasidir.

Bugungi kunda jamiyatda ma'naviyat va axloq masalalari dolzarb ahamiyat kasb etib, tarbiyachilarning ushbu jarayondagi roli yanada ortmoqda. Tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalarga ezgulik, halollik, mehr-oqibat, o'zaro hurmat kabi fazilatlarni singdiruvchi yetakchi shaxsdir. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar orqali bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirish bugungi kun tarbiyachilaridan yuqori mahorat va mas'uliyatni talab qiladi.

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda tarbiyachilarning o'rni, ularning pedagogik faoliyatiga qo'yiladigan talablar hamda samarali ish uslublari tahlil qilinadi. Shu orqali tarbiyachilarning shaxsiy namunasi va kasbiy kompetensiyasi bolalar ma'naviyatini yuksaltirishdagi muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. Adabiyotlar tahlili

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tadqiqotlarida o'z aksini topgan. Ularning ishlarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mazmuni, shakl va metodlari, shuningdek, tarbiyachilarning bu jarayondagi o'rni chuqur tahlil qilingan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni va "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunlarda bolalarni ma'naviy-axloqiy jihatdan barkamol qilib tarbiyalash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida voyaga yetkazish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu me'yoriy hujjatlar tarbiyachilarning kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy yo'nalishni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Pedagogika sohasida taniqli olimlar — A. Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida axloqiy tarbiyaning jamiyat hayotidagi o'rni, inson kamoloti uchun zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, K. D. Ushinskiy, V. A. Suxomlinskiy, L. S. Vygotskiy kabi klassik pedagoglarning asarlarida bola shaxsining axloqiy rivojlanishida kattalar, ayniqsa tarbiyachilarning shaxsiy namunasining ahamiyati alohida ko'rsatib o'tilgan.

Zamonaviy tadqiqotlarda (M. Hasanov, N. Xolmatova, S. Sayfullayeva va boshqalar) maktabgacha ta'limda interfaol metodlardan, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali bolalarda mehr-oqibat, halollik, vatanparvarlik, do'stlik kabi fazilatlarni shakllantirish samaradorligi asoslab berilgan.

Xorijiy adabiyotlarda esa (J. Piaget, E. Erikson, M. Montessori) bola axloqiy rivojlanishining bosqichlari, o'z-o'zini anglash jarayoni va ijtimoiy muhit

ta'sirining ahamiyati tahlil qilinadi. Bu qarashlar tarbiyachining bolalar bilan shaxsiy yondashuv asosida ishlashini, ularni mustaqil fikrlashga, mehribonlik va mas'uliyatga o'rgatish zarurligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarbiyachilar maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish jarayonining markazida turadi. Ularning pedagogik mahorati, shaxsiy fazilatlari va zamonaviy yondashuvlardan foydalanish darajasi bu jarayonning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardandir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda tarbiyachilarning roli beqiyosdir. Chunki aynan tarbiyachi bolaning kundalik hayotidagi birinchi pedagog sifatida uning fikrlashi, xulqi va dunyoqarashiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Muhim jihati shundaki, ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayoni faqat og'zaki tushuntirish yoki nasihat berish bilan cheklanmay, balki bolaga shaxsiy namuna, amaliy faoliyat va o'zaro muloqot orqali singdirilishi lozim.

Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari, mas'uliyati va bolalarga mehr-muhabbati ularning ruhiy olamiga ijobiy ta'sir etadi. Masalan, bolalar tarbiyachining halolligi, mehribonligi, intizomi va odobini kuzatar ekan, bu sifatlarni tabiiy ravishda o'zlashtira boshlaydilar. Shu bois, tarbiyachining o'zi yuqori ma'naviy madaniyatga ega bo'lishi, axloqiy qadriyatlarga sodiq bo'lishi zarur.

Bugungi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar bolalarda axloqiy sifatlarni rivojlantirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. "Rangli kartochkalar", "Rol o'ynash", "Hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish", "Ertak terapiyasi" kabi metodlar orqali bolalarning his-tuyg'ulari, o'zaro munosabat madaniyati va empatiya qobiliyati shakllanadi. Shuningdek, oilaviy hamkorlikni yo'lga qo'yish ham tarbiyaviy ishning ajralmas qismidir. Chunki bola tarbiyasida bog'cha va oila o'rtasidagi uzviylik ma'naviy tarbiya samaradorligini oshiradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, tarbiyachi nafaqat bilim va ko'nikma beruvchi, balki jamiyatda ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlovchi shaxsdir. U bolalarda insonparvarlik, adolat, vatanparvarlik, hurmat va bag'rikenglik kabi fazilatlarni

tarbiyalash orqali ularning kelajakdagi shaxs sifatida kamol topishiga zamin yaratadi.

Demak, ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayoni samarali bo'lishi uchun tarbiyachilar nafaqat metodik tayyorgarlikka, balki ichki dunyo boyligiga, bolalarni tushunish va ularga mehr bilan yondashish qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur. Shu asosda tarbiyachi shaxsining o'rni va roli maktabgacha ta'lim tizimida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi fikr-mulohazalar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda tarbiyachilarning o'rni beqiyosdir. Aynan ular bolalarning dastlabki ijtimoiy tajribasini shakllantiradi, ezgulik, mehr-oqibat, halollik, vatanparvarlik kabi fazilatlarni ularning ongiga singdiradi.

Tarbiyachining shaxsiy namunasi, kasbiy mahorati va bolalarga mehr bilan yondashuvi ma'naviy-axloqiy tarbiyaning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardandir. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish jarayonga yangicha yondashuv olib kirib, tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshiradi.

Bundan tashqari, tarbiyachilar faoliyatida oila bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan holda bolalarni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bola tarbiyasi faqat bog'cha devorlari bilan chegaralanmay, uning hayotining barcha jabhalarini qamrab olishi zarur.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-son qarori. — Toshkent, 2017.
2. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. — Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarda maktabgacha ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" to'g'risidagi qarori. —

Toshkent, 2022.

4. Avloniy, A. “Turkiy guliston yoxud axloq.” — Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 1992.
5. Vygotskiy, L. S. “Bola psixologiyasi.” — Moskva: Pedagogika, 1991.
6. Suxomlinskiy, V. A. “Bola tarbiyasi haqida yurakdan.” — Toshkent: O‘qituvchi, 1981.
7. Ushinskiy, K. D. “Inson tarbiyaning predmeti sifatida.” — Moskva: Pedagogika, 1988.
8. Montessori, M. “Bola siri.” — Rim: Montessori nashriyoti, 1995.
9. Hasanov, M. “Maktabgacha ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiya.” — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
10. Xolmatova, N. “Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi va axloqiy fazilatlari.” — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
11. Sayfullayeva, S. “Bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda innovatsion metodlar.” — “Ta’lim va taraqqiyot” jurnali, №2, 2021.
12. Piaget, J. “Bola tafakkuri va axloqi.” — Nyu-York: Routledge, 2007.
13. Erikson, E. “Bolalik va jamiyat.” — London: Norton, 1993.